

УДК 117

Катерина Шевчук

ПОНЯТТЯ МАТЕРІЇ І ФОРМИ В ОНТОЛОГІЇ РОМАНА ІНГАРДЕНА

Стаття присвячена аналізу понять матерії і форми в філософії Р. Інгардена. Серед загалу можливих значень цих понять, виокремлено аристотелівське розуміння матерії і форми як вихідний пункт і водночас точку протистояння дослідження Р. Інгардена. Основну увагу звернено на проблему співвідношення і можливі зв'язки понять матерії і форми, а також на їх значення для сучасних формально-онтологічних досліджень.

Ключові слова: матерія, форма, поняття, визначення, зв'язок, онтологія.

Shevchuk K. The concepts of substance and form in ontology of Roman Ingarden

The article is devoted to analysis of concepts substance and form in philosophy of Roman Ingarden. Among the possible values of these concepts, determines Aristotelian understanding of substance and form as the starting point and at the same time point of opposition R. Ingarden's research. The author pays attention to the problem of value and possible links concepts of substance and form, and its significance for modern formal-ontological research.

Key words: substance, form, concept, connection, ontology.

Шевчук К. Понятия материи и формы в онтологии Романа Ингардена

Стаття посвящена аналізу понять матерії і форми в філософії Р. Інгардена. Среди всех возможных значений этих понятий, выделено, аристотелевское понимание материи и формы как исходный пункт и в то же время точку противостояния исследования Р. Ингардена. Основное внимание обращено на проблему соотношения и возможные связи понятий материи и формы, а также на их значение для современных формально-онтологических исследований.

Ключевые слова: материя, форма, понятие, определение, связь, онтология.

В історії філософії є низка важливих понять, які, незважаючи на значну увагу науковців, ще досі не є остаточно визначеними. Як не дивно, такими є поняття матерії і форми. У цій статті спробуємо проаналізувати розуміння цього поняття в історії філософії, зосередившись на дослідженні Романа Інгардена, який прагнув узагальнити і систематизувати погляди на матерію від давнини до середини ХХ ст.

Поняття матерії в історії філософії ще з часів античності намагались визначити через зв'язок з формою або, навпаки, через протиставлення формі. Перше детальне дослідження проблеми матерії і форми зустрічаємо у Аристотеля. Подальші численні спроби, відомі в історії, є, по суті, намаганням розбудувати або, навпаки, розвінчати його теорію.

Практично кожна новочасна філософська теорія так чи інакше торкалася основних положень з цієї сфери. Йдеться, насамперед, про дослідження Спінози, Лейбніца, Вольфа, а також Локка. Відлуння новочасних поглядів бачимо в філософії І. Канта, а потім і в логічних дослідженнях Г. В. Ф. Гегеля. На поч. ХХ ст. відзначається поживлення наукового інтересу до проблеми матерії і форми. Саме в цей час з'явилася «наука про ціле і частини» Е. Гуссерля, пізніше названа «формальною онтологією», потім «теорія об'єкта» Мейнонга, а також формальні дослідження Б. Рассела і його послідовників. У всіх цих дослідженнях, з часів Аристотеля, поняття «форми» і «матерії» не були все ж прояснені належним чином.

Грунтовний аналіз понять «форма» і «матерія» здійснив Р. Інгарден. Основні міркування польського філософа стосовно цих понять викладені у його фундаментальній праці «Спір про існування світу». Аналіз основних положень його теорії сприятиме, насамперед, кращому розумінню згаданих понять, а також дозволить виокремити серед різних понять «форми» і «матерії» ті, що, зокрема, лежать в основі сучасної теорії об'єкта.

Р. Інгарден зазначає, що дослідження «матерії» можна здійснити лише у зв'язку з дослідженнями над «формою» і навпаки, оскільки ці поняття «становлять пари, члени яких можна зрозуміти і визначити лише через протиставлення» [2, с. 293].

Відомо, що ще у Платона вперше було висунуто фундаментальне буттєве протиставлення між «ідеєю» та «одиночною річчю». Хоча тут немає нічого спільного з протиставленням «форми» і «матерії», однак відомо, що Платон не раз говорив про ідеї як про «форми» одиничних речей. Тому природньо, що коли Аристотель

виступив проти Платонівського дуалізму одиничної речі й ідеї, то не зміг повністю звільнитись від поняттєвої апаратури Платона і в світі одиничних речей натрапив на нову двоїстість: «форми» і «матерії». При цьому, як стверджує Р. Інгарден, змінилося лише відношення між членами цього протиставлення. У цьому випадку «форма» є моментом визначення (кваліфікації) чогось, що як таке, що визначенню (кваліфікації) підлягає, є «матерією» [2, с. 294].

Важливим етапом подальшого дослідження є виявлення того, що варто розуміти під «моментом визначення», оскільки, як зауважує Р. Інгарден, що на питання, що у конкретному випадку є «формою» (тим, що визначає), можна отримати різні відповіді. Прикладом може бути певна червона, гладка, дерев'яна куля. Все, що в ній є визначальним моментом, є «формою».

Питання в тому, чи під «формою» потрібно розуміти окремі моменти визначення (кваліфікації) чи загал моментів, які щось визначають. Наше визнання першого чи другого випадку, на думку Р. Інгардена, пов'язане з термінологічною природою, оскільки стосується також проблеми сутності об'єкта як його «форми» [2, с. 296].

У результаті здійсненого дослідження Інгарден доходить до визнання трьох різних понять «форми»:

Форма – це те саме, що саме в собі є чистою якістю в широкому значенні слова, і те, що наділене функцією «визначання» чогось, але що тут варто розглядати без цієї функції. Водночас взята сама по собі, без цієї функції, була б формою, позбавленою будь-якого зв'язку з одиничними речами, існуючим поза часом «взірцем» усіх речей – Платонівською ідеєю (наскільки можливе існування «ідеї» без функції визначання). Р. Інгарден зауважує, що це був би новий аспект суперечки між Платоном і Аристотелем. Це була б також «чиста» форма в сенсі Аристотеля, якби процес «формування» дійшов до завершення – чого, на думку Аристотеля, ніколи не станеться.

Форма – це те саме, що й «кваліфікатор», тобто те, що є чистою якістю в широкому значенні, взяте у функції визначення чогось і разом з ним. Це «форма» речі, що виступає в індивідуальному предметі у сенсі Аристотеля. Вона має існувати лише при завершенні процесу формування, і то завжди як визначення якоїсь речі, оскільки, на думку Аристотеля, – те, що є чистою якістю, не можна відокремити від функції визначання.

Форма – це те, що є радикально позбавлене якості, але долучається до того, що якісне, й огортає його як «форма». Таким, як зазначає Р. Інгарден, є розуміння «форми», представлене сучасною

формальною онтологією. Згідно з Гуссерлівською термінологією, Р. Інгарден називає цю «форму» – формою категоріального об'єкта в сенсі формальної онтології [2, с. 297].

Справа визначення матерії предмета є не менш складною, ніж визначення форми. Якщо повернутись до прикладу червоної, гладкої, дерев'яної кулі і задатись питанням, що становить її матерію, то перше, що спадає на думку, як стверджує Інгарден, є дерево, тобто матеріал, з якого зроблено кулю. Але, як слушно зауважує філософ, саме дерево як певна річ містить у собі те, що варто розрізнити як «матерію» і «форму» [2, с. 298].

У зв'язку з цим, Інгарден задається питанням, чим взагалі є те, що саме по собі позбавлене будь-якої кваліфікації, але може її набувати? Чим є те «щось», позбавлене якості, що можна протиставити тому, що кваліфікує, тобто «формі» у значенні Аристотеля. Отже, основне питання у цьому випадку звучить так: чим є ця «перша» матерія, гіле в сенсі Аристотеля? Хоча Аристотель швидше за все, як зазначає Інгарден, не визнає би існування чистої матерії, оскільки вона є лише чистою можливістю. Під «чистою» матерією можна розуміти або певну специфічну «форму» в категоріальному сенсі формальної онтології як «суб'єкт визначень» (тобто те, що здатне прийняти визначення, суб'єкт властивостей, характеристик), або ж певний абстрактний момент, що міститься у «формі» Аристотеля (конкретна якість, що міститься у «формі» визначення чогось). У цих двох випадках «матерія» є суто корелятивним до слова «визначення» поняттям [2, с. 299].

Загалом, Р. Інгарден вирізняє три різні поняття «матерія»:

Матерія в сенсі певної індивідуальної речі, яку як цілісність протиставлено її окремим характеристикам. Таке розуміння поняття «матерія» відповідає розумінню «форми» як чистої якості. «Формою» є, таким чином, Платонівський «взірець» (ідея) речі, натомість матерією – «відтворення» цього взірця: індивідуальна річ.

Матерія в сенсі «матеріалу» (сировини), з якої «зроблена» певна річ.

Матерія в сенсі певної окремої категоріальної форми, тобто «суб'єкта визначень» (рис, характеристик). Цей суб'єкт становить «форму», яка обов'язково належить формі властивостей (рис), «визначенню» чогось. Разом з нею творить основну формальну структуру об'єкта взагалі [2, с. 299].

Складно визначити, як зауважує Р. Інгарден, відношення «матерії» в сенсі «матеріалу» до «форми» у значенні Аристотеля (1).

Однак можна, на думку філософа, ствердити, що «матерія» в сенсі «матеріалу» (сировини) належить до розглянутого ряду понять форми і матерії, визначеного парою понять «визначник» – «визначуване» лише постільки, поскільки можна її сприйняти відповідником форми визначника. Якась річ, наприклад, шматок дерева, що є матеріалом для чогось і розглядається лише під цим кутом зору, втрачає повноту свого визначення, акцентуючи лише на вибраних кваліфікаціях, а саме тих, що визначають його як «дерево» (в іншому випадку як «каміння», «залізо» тощо), тобто як щось, що залишається таке саме в різних «обробках». Решта його фактичних характеристик є несуттєвими, а тому ніби взагалі не існують. На відміну від речі, що лише має постати з матеріалу в результаті обробки і розглядається як «форма», цей «матеріал» сприймається як звичайна «сировина». «Матерії» і «формі» у цьому випадку можна протиставити лише дві різні форми у значенні Аристотеля, де одна є базовою формою, а друга є новою «формою», яка доповнює першу і надає їй нового вигляду. У цьому випадку поняття «матерії» і «форми» є відносними.

Знайти ж радикальну протилежність до поняття «форми» в Аристотелівському значенні дуже складно, оскільки це не має бути «пуста» форма в формально-онтологічному значенні, адже не існує такий конкретний об'єкт, який не був би оформлений в розумінні Аристотеля. Р. Інгарден у цьому питанні солідарний з британськими емпіристами, які заперечували можливість «субстанції» як «субстрату», що був би повністю позбавлений якості і водночас конкретний [2, с. 301].

У зв'язку з тим, що «матерія» як радикальна протилежність Аристотелівській «формі» не є чимось конкретним, не можна стверджувати, як це, на жаль, досить часто робив Аристотель, що конкретний індивідуальний об'єкт (якась матеріальна річ) складається з матерії і форми. «Складатися», стверджує Р. Інгарден, можуть лише однорідні «складові» як частини в розумінні Е. Гуссерля. Годинник, наприклад, складається з великої кількості дрібних кілець, пружин, стрілок тощо, натомість не «складається» з форми і матерії в жодному з розглянутих досі значень.

Загалом, визначення матерії, здійснене Р. Інгарденом є, по суті, критикою теорії Аристотеля. Р. Інгарден аналізував онтологічне поняття матерії і форми, як вони проявляються в ідеї, натомість міркування про матерію і форму Аристотеля пов'язані з теорією суцього як субстанції.

Як зауважує Я. Відомський, «гилеморфна» концепція Аристотеля передбачає існування «першоматерії» як безякісної основи будь-яких характеристик, тому матерія і форма виступають гетерогенними складовими субстанції. Виникає питання: наскільки такі гетерогенні елементи, як матерія і форма, можуть творити об'єкт? Прийняття концепції першої матерії, яка є чистою, несформованою матерією, передбачає, на думку дослідника, існування чогось, що є неактуалізоване, а отже, й непізнаване [4, с. 149-150].

Таким чином, різниця між Аристотелем та Інгарденом стосується самої концепції суцього та його структури. Аристотелівська концепція суцього спирається на теорію субстанції. Усі конкретні, одиничні об'єкти живого і неживого світу мають субстанційну природу. Ці об'єкти складаються з теорії і форми [1, с. 165].

Таким чином, субстанція в теорії Аристотеля є конкретним складанням матерії і форми. Функцію Аристотелівської субстанції у Інгардена приймає матерія, яка постає у формі суб'єкта характеристик і виконує функцію твірної основи. Матерія визначає якісне наповнення суцього, окреслюючи в конкретному індивідуальному об'єкті те, що є чимось найважливішим у суцьому [3, с. 84].

У результаті проведеного дослідження, Р. Інгарден цілком відхилив Аристотелівську концепцію, використавши її лише як вихідний пункт для роздумів над визначенням матерії і форми. Як стверджує Я. Відомський: «здається, що вже у вихідному пункті теорії Аристотеля і Інгардена розходяться. Тоді як перша з теорій, починаючи з пізнання реально існуючого об'єкта, прагла знайти підґрунтя для його структури в загальній теорії субстанції, для Інгардена в його концепції об'єкта найважливішою стала матерія в категоріальному сенсі» [4, с. 150-151].

Матерію Р. Інгарден розумів не лише як якість у сенсі аристотелівської категорії якості, але як потенційні можливості предмета, здатного до певних дій. Матерією в цьому значенні можна назвати не лише «гладкість», «м'якість», «твердість», але й «великість» чи «малість», «швидкісність» чи «повільність» тощо.

Отже, у сфері понять матерії і форми в онтології Р. Інгарден доходить до випрацювання нових їх значень, в опозиції до перипатетичної філософії. Якщо у Аристотеля форма є тим, що якісне, що виконує функцію визначення матерії, то в концепції Р. Інгардена поняття форми пов'язане лише з функцією визначення і служіння, тоді як матерія є тим, що якісне в найширшому значенні слова.

Серед досі розглянутих понять форми є одне, що є близьким до категоріальної «форми» в розумінні сучасної формальної онтології як її розумів Е. Гуссерль (2). Йдеться про форму у третьому з розглянутих вище значень. Натомість матерія у третьому значенні є особливим випадком тієї ж «форми». Якщо ж спробувати визначити нову пару понять форми і матерії та їхнє співвідношення, то найкращою відповіддю, на думку Р. Інгардена, є та, що «матерія» в сенсі формальної онтології є якісним чинником в широкому значенні слова, який не може існувати інакше як лише так, що певним чином міститься в формі (категоріальній) як тому, що є радикально позбавлене якості [2, с. 304].

Важливо при цьому зрозуміти, що ці два поняття не можна детальніше проаналізувати, а також зв'язок між матерією і формою в цьому випадку не можна краще поняттєво визначити, оскільки в обох випадках йдеться про те, що найзагальніше, а, отже, про те, що в формально-онтологічному розумінні є чимось остаточним, первісним.

Інший спосіб розуміння «форми» і «матерії» пов'язаний з «класовою» концепцією об'єкта (3). З часів Т. Гоббса ця концепція характерна для всього сенсуалізму, сенсуалістичного емпіризму та позитивізму. Згідно з цією концепцією ототожнюється об'єкт і множина його складових елементів (частин). Ті частини творять «матерію», а відношення між ними – «форму» цього об'єкта. З сучасних авторів прихильником цієї концепції є К. Твардовський.

Частини (елементи), що перебувають між собою у певних відношеннях і від яких залежить «форма» збудованої з них цілісності, можуть бути сформовані у розглянутому щойно значенні, якщо самі складаються з частин. Таким чином, форма є відносною щодо частин певної цілісності, а отже, і до відповідної матерії (змісту). Якщо ту саму цілісність поділимо один раз таким, а другий раз іншим чином на різні складові частин, то щоразу отримаємо іншу форму і разом з тим іншу матерію цієї цілісності. Однак форма у цьому значенні неоднозначно визначена змістом. За тієї ж множини частин можливими є різні форми. Наприклад, різне просторове розташування певної множини цеглин веде раз до однієї, а другий раз до іншої форми й цілісності. Які та настільки численні можливості впорядкування існують у окремих випадках, залежить від вибору частин та їх властивостей. Граничний випадок мав би місце, якби частини були так підібрані, щоб існував лише один рівень відношень між ними: тоді б форма була однозначно визна-

чена змістом. Р. Інгарден, однак, не розглядає можливість такого випадку детальніше. Лише зазначає, що існує певна ієрархія форм і змістів (матерій), залежно від того, якого ступеня частини і якого ступеня цілісності візьмемо до уваги. Загалом, саме використання понять «частина» і «ціле» становить, як стверджує філософ, певну проблему, остаточне вирішення якої ще не відбулося, хоча певні позитивні кроки на цьому шляху здійснив Е. Гуссерль у «Логічних дослідженнях» [2, с. 307].

Зовсім іншою є пара понять «форми» і «матерії», пов'язана з розрізненням між «що» (напр., існує) і «як» (напр., щось нам дане) (4). При цьому те «що» має бути «матерією», а «як» – «формою». Р. Інгарден зауважує, що часто важко зрозуміти, що є тим «що». Найчастіше під ним розуміють якийсь предмет, певну річ, однак деколи слово «що» не означає жодного предмета, а вказує на щось у предметі, що робить його особливим.

Певному «що» в сенсі конститутивної природи якоїсь речі може протиставлятися як його «як» конститутивна роль тієї ж природи в предметі (а отже, її «форма» в категоріальному сенсі). Буває, що одному і тому ж «як» можна протиставити багато «що».

Як стверджує Р. Інгарден, подібні зв'язки між «як» і «що» ведуть до нового поняття «форми» (5). Часто формою чогось вважаємо те, що стає; натомість те, що змінне, вважаємо матерією [2, с. 312–313].

Наближеним до поняття форми у попередньому значенні є ще одне (6): це поняття форми як певної «правильності». У цьому випадку форма протиставляється не так матерії, як відсутності форми. Тому що «оформлене» протиставляється те, що позбавлене форми (безформне). Багато науковців, особливо естетиків зазначають, що правильність не може бути довільною, вона має входити до складу багатьох різних явищ, подій, процесів чи якостей, у сфері яких доходить до певної приналежності елементів, що в результаті веде до їхньої єдності, яка, своєю чергою, є визначальною для форми в цьому значенні. Р. Інгарден називає цей вид форми гармонією [2, с. 314].

Часто в естетиці використовують таке протиставлення «форми» і «матерії» (7): те, що ми чуттєво спостерігаємо, – це «форма», а те, на основі чого спостерігаємо – «матерія». Таке протиставлення «форми» і «матерії» мало важливе значення у суперечці між геглістами і гербартіанами. Лауріла, наприклад, вважає, що таке протиставлення є єдино обґрунтованим, і пропонує включити його до сфери мистецтва, а отже, і в сферу естетичних предметів.

Р. Ингарден звертає увагу на багатозначність виразу «чуттєве спостереження» – від радикально сенсуалістичного до цілком протилежного – феноменологічного. Сенсуалістична теорія ототожнює чуттєве пізнання з простим володінням чуттєвих вражень (як у Дж. Локка): все, що в конкретному спостереженні виходить поза чуттєве враження, вважається чинником, що засмічує спостереження і походить з уяви, пригадувань чи з чистого мислення. Феноменологічна концепція говорить, що у чуттєвому пізнанні тілесно дані і присутні самі речі в їх повному, всебічному, чуттєво доступному вигляді. Між двома розглянутими концепціями лежить велика кількість інших, які інакше розуміють вираз «чуттєве спостереження». Залежно від того, яку концепцію беремо за вихідний пункт, поняття «матерії» і «форми» набуватимуть іншого змісту.

Згідно з сенсуалістичною концепцією: форма – це вся множина вражень, що відкривається спостерігачеві, а матерією була б річ пізнана, хоча за цією концепцією вона не дана у пізнанні. Згідно з феноменологічною концепцією: форма – це речі пізнавані, матерія ж – має творити щось зовсім нове. Наприклад, у картині матерією (змістом) є представлений об'єкт, а формою – відтворений на картині образ. Однак і у цьому випадку визначення «матерії» картини маємо певну багатозначність, яка криється у виразі «зображений об'єкт». Ним може бути і річ, і людина, і психічний стан або якась життєва ситуація. Таким чином, і в цьому випадку тій самій формі можна протиставити різні матерії (змісти) [2, с. 317].

Протилежною попередній концепції форми і матерії є пара понять, висунута неокантіанством (8). «Матерією» тут є те, що дане, а «формою» – те, що задане, тобто те, що ми ще маємо створити, «сформувані», досягнути. Однак, як тільки те, що задане, буде досягнуте, то відразу ж перетворюється на матерію. Таким чином, знову маємо справу з релятивістською концепцією. «Форма» і «матерія» тут повністю релятивні щодо певної фази процесу формування, при чому цей процес, на думку представників марбурзької школи, має бути незавершеним по суті. Тому у певній фазі все тут може бути «формою» і одночасно «матерією» лише з іншого пункту бачення.

Може бути ще одна концепція (9) форми і матерії, яка становить особливий випадок щойно розглянутої концепції. Матерією тут є матеріал (сировина), натомість формою є виготовлений з цієї сировини предмет. Формою є, наприклад, твір мистецтва, створений митцем з певного матеріалу. Насправді не сам твір мистецтва

є формою, а лише загальних нових властивостей, які митець видобуває з матеріалу, і які роблять твір – твором мистецтва, сприяють розрізненню твору мистецтва і матеріалу. У цьому випадку, зауважує Р. Інгарден, відбувається певне пересування понять: «формою» називають (особливо при фабричному створенні продуктів) модель, взірць, що служать появі великої кількості екземплярів певного «фабрикату».

Таким чином, у результаті проведеного дослідження, Р. Інгарден вибудував дев'ять пар співвідношення понять «форма» і «матерія». Опустивши розгляд понять форми і матерії епістемологічного походження, Р. Інгарден згодом виділив три основні, на його думку, пари понять:

I. Формально-онтологічне поняття:

Форма I: те, що радикально неякісне, але у чому полягає те, що якісне в широкому значенні слова.

Окремий випадок: визначення чогось (служіння чомусь, характеризованню чогось),

окремий випадок: суб'єкт характеристик (рис), який також називають «субстанцією», «носієм» тощо.

Р. Інгарден додає, що описані два випадки не вичерпують всіх можливих видів форм I і викриття багатьох інших є завданням формальної онтології [2, с. 331].

Матерія I: те, що якісне в широкому значенні слова.

II. Аристотелівські поняття:

Форма II. визначник (кваліфікатор) як такий,

окремий випадок: властивість чогось,

окремий випадок: конститутивна природа чогось,

окремий випадок: сутність чогось,

Матерія II: а) те, що саме по собі позбавлене будь-якого визначення, однак підлягає визначенню,

б) те, що підлягає (ближчому) визначенню, окремий випадок матерії II в): суб'єкт характеристик, якісно визначений своєю природою.

III. Реляційно-технічні поняття:

Форма III. Впорядкування частин цілого, окремий випадок: «органічна форма»,

Матерія III. Загал (зібрання) частин цілого.

Стосовно ж решти понять форми і матерії, які були розглянуті раніше, Р. Інгарден зазначає, що вони лише у переносному значенні стосуються того, що називають «формою» і «матерією» [2, с. 332].

Наступним етапом формально-онтологічних досліджень Р. Інгардена, пов'язаних з визначенням матерії і форми, є аналіз зв'язку між цими поняттями.

Р. Інгарден звертає увагу на той факт, що в різних дослідженнях автори наголошують на тісному зв'язку, єдності форми і матерії, хоча не аналізують детально, якого типу є ця єдність. Деякі дослідники, в результаті підкреслення нероздільності форми і матерії, доходять досить неочікуваного висновку, що взагалі потрібно знехтувати розрізненням цих понять. Тому Р. Інгарден прагне детальніше проаналізувати можливі зв'язки між матерією і формою, описавши можливі типи їх єдності. Філософ загалом виділив чотири основні типи єдності:

1. Фактична єдність – має місце між двома моментами, якщо вони зв'язані з собою в єдине ціле, при цьому зовсім (або суттєво) не змінюються.

2. Суттєва єдність – два об'єкти, що творять ціле, становлять єдність, визначену їхньою сутністю: вони не лише пов'язані між собою, але завдяки своїй формальній і матеріальній сутності не можуть бути відокремлені один від одного.

3. Функціональна єдність – окремий випадок суттєвої єдності, коли між двома об'єктами постає функціональна залежність: зміна одного з них веде до зміни іншого.

4. Гармонійна єдність – два об'єкти (якісні), які не мусять співіснувати в одній цілісності; якщо їхнє співіснування веде до появи в цій цілісності третього якісного елемента, що обіймає їх обох, то це не порушує їхньої своєрідності. Гармонійна єдність є, таким чином, у специфічному значенні слова «якісною» єдністю.

Р. Інгарден задався питанням, які висновки можна зробити з проведеного розрізнення чотирьох типів єдності щодо зв'язку між матерією і формою і представив результати здійсненого дослідження:

1. Форма I і матерія I. Тут маємо справу з найглибшою гетерогенністю, а тому з певним дисбалансом: форма I є похідною від матерії I і не може без неї існувати, тоді як матерія I є сформована сама по собі.

2. Форма II і матерія II. Форма II знаходиться в формі I: визначення чогось завдяки чомусь; натомість матерія II знаходиться в формі I, що означає бути суб'єктом визначення.

Як зазначає Р. Інгарден, цими двома формами I – форми II і матерії II постійно належать одна одній. Натомість завдяки матерії I,

яку мають окремі форми II і матерії II, залишаються вони в різних конкретних зв'язках між собою.

3. Форма III і матерія III. Як твердить Р. Інгарден, «важко сказати, якого типу єдність існує між ними. Можливо, тут має місце частково фактична, частково суттєва, частково функціональна єдність [2, с. 343-349].

Отже, в межах формально-онтологічних досліджень Р. Інгарден здійснив ґрунтовний аналіз понять матерії і форми. Виходячи від Аристотелевого розуміння форми і матерії, філософ розглядає різні можливі розуміння цих понять, а також зв'язків між ними, щоб дійти до власної концепції форми і матерії. При цьому Р. Інгарден завжди прагне чітко і ясно визначати поняття, аналізувати всі можливі їх значення. Результати проведеного аналізу філософ використав як теоретичну основу для подальших онтологічних досліджень, пов'язаних з його головним філософським проектом, а саме вирішенням спору між реалізмом й ідеалізмом.

Загалом, онтологічні дослідження Р. Інгардена є наскрізь оригінальними і самобутніми, вражають теоретичним обґрунтуванням понять, що розглядаються. У філософії Р. Інгардена онтологія відіграє роль аналогічну до Аристотелевої «першої філософії» як теоретичної основи для всіх інших філософських дисциплін, закладаючи при цьому єдність цілої галузі філософії.

Література:

1. Аристотель. Метафізика / пер. А. В. Кубицкого. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1999. – 608 с.
2. Ingarden R. Spór o istnienie świata. – Warszawa: PWN, 1962. – Т. 1. – 475 s.
3. Ingarden R. Spór o istnienie świata. – Warszawa: PWN, 1961. – Т. 2. – 589 s.
4. Widomski J. Materia // Słownik pojęć filozoficznych Romana Ingardena. Red. A. J. Nowak, L. Sosnowski. – Kraków: Universitas, 2001. – С. 149–152.

Рецензент – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету
Микола Григорович Бондар